

Marte Rolfsnes

Referanser i tegnende språk- Hvordan blir referenter etablert og opprettholdt på tegnspråk?

En litteraturgjennomgang

Bacheloroppgave i Tegnspråk og tolkning

Veileder: Lindsay Ferrara

Juni 2022

Marte Rolfsnes

Referanser i tegnende språk- Hvordan blir referenter etablert og opprettholdt på tegnspråk?

En litteraturgjennomgang

Bacheloroppgave i Tegnspråk og tolkning
Veileder: Lindsay Ferrara
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Sammendrag

Hvordan kommunisere vi mennesker med hverandre, og hvilke strategier tar vi i bruk? Gjennom kommunikasjon tas det i bruk mange ulike strategier, og ofte en kombinasjon av disse som bidrar til å skape en mening i diskursen. Det å kunne etablere og opprettholde referanser, er en viktig brikke til hvordan mennesker kommunisere sammen (Perniss & Özyürek, 2014). Denne litteraturgjennomgangen vil ha et nærmere blikk på de hvordan det etableres og opprettholder referenter på tegnspråk, men vil også ha et lite innsyn i hvordan det foregår på talespråk. Henholdsvis basert på passende litteratur til utvalgt tema, er hovedfokuset de tre strategiene: Beskrivende, indikerende og avbildende. Herunder ulike strategier eller metoder som går under de ulike semiotiske strategiene, og som omhandler referenter i tegnspråk. Noe forskning trekker også frem ulike typer referenter, og deres påvirkning ved etablering av referenter. Nærmere beskrevet graden av Animacy, det vil også bli et lite innsyn i dette.

Abstract

How do we humans communicate with each other, and what types of strategies do we use? When humans communicate, they use many different strategies to achieve successful communication. It is often a combination of different strategies that create a meaning in the discourse. Being able to establish and maintain references is important part of how people communicate with each other (Perniss & Özyürek, 2014). This literature review will take a closer look at how they establish and maintain reference in sign language, but it will also have a small look on how it is done in spoken language. Based on appropriate literature, the focus is the three strategies: Description, indication and depiction, which include various methods that belongs to the three main strategies. Some researchers also mentioned different types of referents, and their influence in how the reference is establish. This type of influence is called Animacy, and there will also be a small look at this in the literature review.

Innholdsfortegnelse

1.	INNLEDNING.....	1
2.	HVA ER REFERANSE PÅ TEGNSPRÅK?	2
2.1	AKTIV OG PASSIV IKONISITET.....	3
3.	SEMIOTIKK.....	4
3.1	BESKRIVENDE TEGN.....	5
3.2	INDIKERENDE TEGN.....	6
3.3	AVBILDENDE TEGN	7
3.4	REFERANSE PÅ TALESPRÅK.....	9
4.	ETABLERING AV REFERENTER PÅ TEGNSPRÅK.....	11
4.1	RETNINGSBØYENDE VERB.....	11
4.2	ANIMACY.....	14
5.	OPPRETHOLDING AV REFERENTER PÅ TEGNSPRÅK	15
5.1	PEKING	16
5.2	KONSTRUERT HANDLING.....	20
6.	OPPSUMMERING/ KONKLUSJON	23
7.	REFERANSELISTE	24

1. Innledning

Det som står sentralt i livet til oss mennesker er det å kunne forstå hverandre. Det vi prøver å formidle, har vi et ønsket om skal bli forstått av andre mottakere. Det å skape en mening da vi mennesker prater med hverandre står dermed sterkt. Kommunikasjon handler om hvordan vi som mennesker forholder oss til hverandre. Det å da skape en felles mening og forståelse blir en sosial aktivitet mellom oss mennesker. For å da oppnå dette tar vi i bruk mange ulike strategier og symboler for å forstå hverandre. Et nøkkelord da er referenter i språket vårt. Det å kunne etablere en referent her, er altså helt nødvendig for å kunne skape denne suksessfulle kommunikasjon som vi alle ønsker (Perniss & Özyürek, 2014). Når man leder oppmerksomheten mot en person eller ting i samtalen, så blir altså en referent etablert (Hodge et al, 2019).

Fokuset i denne oppgaven vil være språket tegnspråk. Tegnspråk er et språk som stammer langt tilbake i tid. I Norge var det i 1825 at tegnspråket kom, da i sammenheng med opprettelse av døveskolen (Norsk Døvemuseum, u.å.). I Norge ble det anerkjent som et fullverdig språk den 25.mars.2022. Det vil da si at språket inneholder ulike dialekter og sosiolekter, og at det ikke er et internasjonalt språk. (Holten,2021). Selv om språket allerede var tilgjengelig i 1925, var ikke før i 1960 at det for alvor ble startet å forske på dette språket av William C. Stokoe. Det som kjennetegner tegnspråk er at det er et visuelt språk, dette fordi det blir oppfattet med øyene og er ikke nødt til å ha lyd for å kunne oppfattes. Det er et språk som ofte blir sett på som gestuelt, fordi det inneholder bevegelser med hender, armer, ansikt og kroppen (Mosand & Malmquist,1996). Tegnspråkets tegn kan deles inn i 2 deler: Ikke-manuelle og manuelle. Det manuelle ved tegnet består av hendene. Hvilke type håndform, hvordan den er plassert i rommet og ikke minst hvordan den beveger seg. Ikke-manuelle er ansiktet og kroppen. Det er ofte da bevegelser i ansiktet eller øynene som kan gi uttrykk for følelser eller stemninger. Disse to delene utføres samtidig, og det er det som gir tegnet mening (Mosand & Malmquist,1996).

Men hvorfor er referentene viktig i en samtale, og hvilke strategier er det vi egentlig tar i bruk for å etablere og opprettholde en referent i en samtale? Denne litteraturgjennomgangen har

fokus på hvordan referenter blir etablert og opprettholdt på tegnspråk, og hvilke ulike strategier som blir brukt til å nå dette formålet. Mitt fokus blir mange ulike tegnspråk, og da ikke bare norsk tegnspråk. For en bredere forståelse har jeg også valgt å ta med en del om referenter i talespråket.

2. Hva er referanse på tegnspråk?

Referanse betyr det å kunne formidle et konkret objekt eller noe abstrakt til en mottaker. Dette heter da et refererende uttrykk og de som blir vist mot kalles en referent. Når dette skjer blir det tatt i bruk språklige eller ikke-verbale tegn (Svennevig & Henriksen, 2022) Tegnspråk skiller seg fra talespråk ved ressursene som er tilgjengelig for å kunne uttrykke visuell informasjon. Denne visuelle modaliteten gir tegnspråk muligheten til å ikonisk kartlegge mellom tegnform og betydning av en referent. Det vil igjen gi et unikt sett med verktøy for å uttrykke visuelle eller geometriske egenskaper til referenter. De visuelle på tegnspråk gjør det mulig å uttrykke mange referanse egenskaper samtidig. Det vi si at på tegnspråk kan man beskrive objektet og plassere det i forhold til det andre i rommet (Sehyr et al.,2018).

Tegnspråk er da et visuelt språk, der vi tar i bruk kroppen og ansiktet ved bruk av dette språket. I samtale på tegnspråk vil det da være viktig å følge med på både kroppen, hendene og ansiktet for å kunne oppfatte og danne seg en mening. Det at et tegn beskrives som ikonisk betyr at det er brukt tegn som motiveres av tegnets betydning. Det kan da være alt fra formen på tegnet, eller det å imitere en bevegelse (Mosand & Malmquist,1996). Det er mye mer leksikalsk ikonisitet i tegnspråk enn i talespråk. "Gjenstandene som bord og kopp og handlinger som å gå og å spise har karakteristiske visuelle egenskaper, men det er mye vanskeligere å finne entydige karakteristiske lydige egenskaper ved dem" (Vonen,2006, s.140). Men det finnes også tegn som ikke er ikoniske, det tegnene kalles Arbitrære tegn. Det at et tegn er arbitrære handler om at tegnet i seg selv ikke er laget som eller har en tydelig motivasjon av tegnets betydning. En ting som også er viktig å påpeke er at det kan være

Første delen av setningen, passive er den som har ansvar for referansen og konteksten. Det gjør at den aktive delen kan vise hvordan noe gjøres, hvordan noe ser ut eller hvordan noe beveger seg i rommet.

Som vi så i eksempelet så jobber aktiv og passiv ikonisitet sammen og utfyller dermed hverandre. Passiv setter rammen rundt referansen og den aktive beskriver mer hendelser og ny informasjon. Den passive ikonisiteten er med på å sikre tolkningen, og som igjen vil da føre til forstillingen som tegnspråkbrukeren ønsker å vise frem. Forklart på en annen måte så er den passive basert på det synlige i situasjonen, mens det aktive er det som skal uttrykkes i den gitte situasjonen, som vist i eksempelet her: jente som løftet kaken. Det er også viktig å påpeke at aktiv ikonisitet kan også handle om å vise hvordan et objekt beveger seg i personlige holdninger en referenter har, eller også hvordan noe ser ut (Erlenkamp,2011).

3. Semiotikk

For en større forståelse av referanser på tegnspråk er begrepet semiotikk viktig å ha en forståelse av. Semiotikk er, i følge Store norske leksikon (03.03.22), «Studiet av sosialt betingede tegnsystemer og den mening de kan gi». I denne sammenheng blir det fokus på de ulike semiotiske strategiene som blir brukt på tegnspråk for å skape mening. Semiotikk ble brukt allerede helt tilbake til 1600-tallet, det ble da brukt av filosofen John Locke, men semiotikk kan egentlig også trekkes helt tilbake til antikkens tenking. Likevel slik vi kjenner det og bruker det i dag, ble det utarbeidet av den amerikanske filosofen Charles Sanders Peirce. Under begrepet semiotikk, er det semiotiske strategiene viktig å få en forståelse av. Vi kan se på disse strategiene som en forklaring på hvordan vi sier noe, og hvordan vi skaper mening (Svendsen,2022). “Charles S.Peirce sin tegnteori skiller seg fra tidligere ved at den inkluderer referansen i tegnbegrepet. Det henger sammen med at hans teori handler om tegnet som ytring eller hendelser fremfor som abstrakt struktur eller ressurs” (Svennevig,2020, s.49).

Forklart på en annen måte så handler det i hovedsak om hvordan vi mennesker forstår hverandre gjennom bruk av ulike symboler som har fått en mening. Disse handlingene vi tar i

bruk er ikke alltid bevisste, men mange semiotiske ressurser tas i bruk automatisk i det vi prater med hverandre. I en diskurs så vil personen ta i bruk de hensiktsmessige ressursene for å kunne få frem den meningen personen ønsker skal komme frem i diskursen, og hvilke meninger den ønsker å sende videre til mottakeren i diskursen (Bø et al.,2018). Semiotiske handlinger handler om at det å ha en samtale er en handling. Alt fra å heve på øyenbrynene, til å peke på noe i rommet kan være en semiotisk ressurs og en semiotisk handling. Det kan forklares ved at det å heve øyenbrynene i seg selv er en semiotisk ressurs, men det å ta det i bruk gjør det til en handling. Et eksempel på dette kan også være hoderisting, hoderisting i seg selv er en semiotisk ressurs, men det er da du velger å ta den i bruk i en diskurs at det blir en semiotisk handling.

Det er også viktig å nevne dette med et økologisk perspektiv på språket. Hvilke semiotiske ressurser man velger å ta i bruk, kan reflektere rundt hvordan språket har utviklet seg over tid. Man må derfor aldri ta bort historien fra et språk, fordi historien til språkene vil igjen kunne gjenspeile seg i hvordan språking skjer i sanntid (Bø et al.,2018). Videre blir det forklart tre ulike semiotiske strategier for hvordan å skape mening på tegnspråk. De metodene som brukes er: Beskrive, indikere og avbilde. Tegnspråk tegn er laget som en kombinasjon av de tre metodene, og på den måten bidrar alle til hvordan disse tegnene brukes til å oppnå referanse. (Ferrara & Hodge,2018) Disse tre strategiene brukes på ulik måte og varierende grad når vi snakker med hverandre, også når det gjelder talespråk (Bø et al.,2018). På tegnspråk vil ofte en kombinasjon av alle formene bidra til å skape mening og uttrykke det man ønsker (Clark,2003).

3.1 Beskrivende tegn

Under beskrivende finner vi leksikalske tegn, dette er konvensjonaliserte tegn, som f.eks.: Mann eller hund. Vi forstår tegnet hund og mann, fordi vi kan konvensjonene i det relevante språksamfunnet (Bø et al.,2018). «Når vi snakker om konvensjoner, henviser vi til et system som et språksamfunn har en felles forståelse av, som for eksempel det forholdet nordmenn har til norsk» (Bø et al.,2018, s.63). Fullstendige leksikalske tegn handler om at det har en forbindelse med en ordbok eller språk leksikon, så i forbindelse med tegnspråk betyr det at vi finner de i en tegnordbok (Ferrara & Johnston,2014).

Her finner vi også bokstavering, det er en metode der man staver ord ved hjelp av ulike håndbevegelser. På tegnspråk blir det ofte brukt bokstavering i sammenheng med navn på personer eller steder der det ikke er etablert et leksikalsk tegn. Bokstavering kan også bli brukt hvis en person ikke vet tegnet for noe (British-sign, u.å.). I bokstavering brukes da noe som heter håndalfabetet, det består da av håndformer som beskriver de ulike bokstavene av det norske alfabetet. I Norsk tegnspråk så har vi to ulike håndalfabet: Enhåndalfabet og tohåndalfabet. På tegnspråk har det også et internasjonalt håndalfabet som brukes i sammenhenger der døve treffes internasjonalt. Det ble vedtatt i Stockholm på døves verdensforbund WDF i 1963. Dette alfabetet er det Amerikanske, men med en endring av symbolet for T (Mosand & Malmquist,1996).

En siste strategi som også befinner seg under beskrivende tegn er munnstilling, som betyr å bruke munnen til å vise ordet fra talespråk, f.eks.: hvis man gjør tegnet for gutt, så viser man også det ved hjelp av munnen og hendene (Ferrara et al., 2022). På tegnspråk ved bruk av munnstilling må man ikke alltid vise ordet fra talespråk, det også ikke-manuell, på norsk tegn uten fast oral komponent. Dette brukes da til å formidle et adjektiv, adverb eller en annen beskrivende betydning. Et eksempel fra ASL (Amerikansk tegnspråk) er tegnet for “ikke enda” har en munnstilling som “TH” (handspeak,u.å.). Det vil da si at munnbevegelsen i tegnspråk kan være med på å endre tegnet, eller endre betydningen av det. Men hvis munstillingen er en obligatorisk del av tegnet, at det er en del av selve tegnet. Da kalles da tegnets orale komponent (Mosand & Malmquist, 1996).

3.2 Indikerende tegn

Indikerende tegn handler om å signalisere referenter via en rekke former, f.eks. tegnet SE hvor dama befinner seg i rommet (Ferrara et al., 2022). Brukes også peking med ulike deler av kroppen som er i retning mot referenten i konteksten, som f.eks. en dame, så pek på der damen befinner seg (Ferrara & Hodge,2018). Det å indikere handler først og fremst om å

skape en indeks for ting. Clark (2003) forklarer det slik at hvis man for eksempel peker på en såpe, så bruker man fingeren, altså da *Index* på fingeren som det er på latin. Som da vil si at det blir skapt en indeks for såpen som ble pekt på. Når man indikere, handler det om å skape en forbindelse mellom det signalet man gir og objektet. For eksempel hvis man står i et klasserom, og en klassevenninne spør: «Hvilken bok er din?» Hvis man da svarer med å peke på boka i nærheten, så forventer man at personen skal finne koblingen mellom fingeren og den boka. Denne måten å indikere på er det en forutsetning at deltakeren også er nødt til å være oppmerksom på det objektet, for å da kunne finne en kobling mellom de to (Clark,2003).

Indikerende verb kan deles inn i helt leksikalske og delvis leksikalske. Verbene som er helt leksikalske, en type av de heter retningsbøyende verb. Det handler om hvem gjør hva, til hvem? Eksempel så vil de kunne indikere referenten i rommet, beskrive den og kunne angi deler av deres betydning. Under delvis leksikalske finner vi peking. Peking er da plasseringen der referenten blir uttrykt. Det blir indikert ved en direkte oppmerksomhet mot en referent og da blir knyttet til den (Ferrara et al,2022). Peking innebærer at vi leder oppmerksomheten mot noe ved hjelp av et pek med enten hånd, blick, kropp eller hodebevegelser (Bø et al,2018).

3.3 Avbildende tegn

Avbildende tegn er tegn som viser det symbolske innholdet til objektet og aspekter ved det fysiske egenskapene til objektet. Det går under ikke-leksikalske tegn, det er da tegn som man ikke finner i et språk leksikon, eller ordbok. Tegnene her kan minne om gester, og er i noen tilfelle kategorisert som konstruert handling (Ferrara & Johnston,2014). Avbildende tegn kjennetegner ved at det viser både symbolske innholdet til objektet, men også aspekter ved det fysiske egenskapene til objektet (Hodge et al.,2019).

Ifølge Vonen (2020) Kan avbildende tegn deles inn i tre hovedgrupper. Den første er tegn der hånden representere en referent. Denne grupper blir kalla substituorer eller på engelsk *Entity classifiers*. Et eksempel på et slikt tegn hentet fra (Vonen, 2020) kan være: En pekehånd sammen med underarmen referere til en lang, tynn gjenstand. Denne typen avbildning er i stor grad basert på resonnering, dette fordi det bare er noen få likheter mellom hånden og selve referenten (Erlenkamp,2011) Men likevel er det ofte tegn som minner oss eller ligner på det objektet som det skal representere (Johnston & Schembri,2007)

Den andre gruppen heter Manipulatorer eller på engelsk *Handling classifiers*. Denne gruppen er tegn der hånden representerer en hånd som håndterer en referent. Et eksempel på dette kan være en hånd der tommelen er mot det andre fingrene, så hånden antyder omrisset av et rør, og det vil da representere håndtering av en sylinder (Vonen,2020). I denne gruppen er det tydelig stor likhet mellom elementene fra representasjonen og referenten (Erlenkamp,2011). Det er ofte vanlig å snakke om avbildende verb og ikke avbildende tegn, og både substituorer og manipulatorer er verb, men den siste hovedgruppen deskriptorene eller på engelsk *size and shape specifiers* ligner mer på adjektiv i språket. Eksempel så handler det om at ulike håndformer brukes for egenskapene til substantivet for å beskrive. Deskriptorene er basert på en prosess der overlappingen skjer mellom strukturen i kroppsdeler, oftest da tilfeller av hender som blir tegnet i lufta foran, og elementene fra referansen som de skal overlappes med. To hender skal for eksempel danne størrelsen på fisk, eller størrelsen på hus (Erlenkamp,2011).

Ved avbildende tegn brukes ofte konstruert handling, det vil si at den tar over rollen til en annen person eller lager en handling for en person eller objekt. Ofte hvis man skal gjentelle en samtale eller en hendelse på tegnspråk, så går man inn i rollene og avbilder hva som har skjedd. Man mottar en forståelse gjennom en opplevelse og ikke en beskrivelse. Konstruert handling og dette med å ta over rollen til noe, ble tidligere kalt synsvinkel. Det å ta synsvinkelen til en person, betyr da å uttrykke personen sine følelser og reaksjoner. Man kan også endre synsvinkel, det kan da bety at man bytter til en annen person til synsvinkel (Mosand & Malmquist,1996). Under konstruert handling finner vi også synlig surrogatas og usynlig surrogatas. Synlige surrogatas, dette er en handling som synlig demonstrere en referent. Usynlige surrogatas er en sammenheng mellom indikerende handling for å indikere et verb, peke, avbildende tegn. F.eks., en konstruert handling av en gutt som ser på frosken i en krukke med indikasjon tegnet SE. I dette tilfelle er frosken og krukken er usynlige og blir dermed usynlige surrogatas (Ferrara et al., 2022, s.18).

Avbildende tegn brukes også for å uttrykke størrelse. Enten fysisk eller abstrakt og denne størrelsen sin relasjon, bevegelse eller retning. Hvordan tegnene blir avbildet gjennom sin form er mange, og bare små ulikheter vil forandre betydningen. Et eksempel på dette kan være om hvis man skal avbilde at mormor bor i et veldig lite hus i skogen. Hvis man da

avbilder dette huset som et stort hus, vil det da endre betydningen. Det vil da bli sagt at mormor bor i et stort hus i skogen, og ikke et lite. (Bø et al.,2018).

3.4 Referanse på talespråk

For å få en større forståelse av referanse på tegnspråk, kan det være greit å se litt på referanse i talespråket. Det er altså slik at også på talespråk blir det tatt i bruk ulike semiotiske ressurser for å beskrive, angi eller avbilde det som skjer (Hodge et al.,2019). Ved talespråk så varierer de språklige virkemidlene som referenten refereres til. De velger da mellom pronomen, nominalfrase eller null anafora. (Perniss & Özyürek,2014). Null anafora referer til tilfeller der argument posisjonen til et substantiv ikke fylles av et åpenlyst element, men av et usynlig anaforisk pronomen (Brill, 2022). Men dette vil igjen handle om kontekst, og tilgjengeligheten til referentene. Hvis referentene er svært tilgjengelige, krever det ikke så mye markering for å bli korrekt forstått (Perniss & Özyürek,2014).

På talespråk så er det auditive dominerende, og er derfor egentlig nok for å etablere en referent, men likevel finnes det eksempler, som vises at det også tar i bruk andre strategier samtidig for få frem den korrekte meningen i diskursen. Et eksempel på dette hentet fra (Barbera & Zwets,2013) Så tar taleren i bruk metoden for peking. Han peker da på et kryss på en tegning. Dette peket er ikke nødvendig, men det lager heller ikke overflødig informasjon i diskursen. Det legger til informasjon uten at taleren er nødt til å si noe mer, uten peket blir hen nødt å nevne noe mer i situasjonen. Innholdet vil da ikke blitt påvirket, og referenten fortsatt være etablert. I ansikt til ansikt situasjon blir det brukt peking med handa, eller andre kroppsdeler for å lage en mening i situasjonen, og et anker som referansepunkt til folk, dyr eller ting i den virkelige og uvirkelige verden. Men en analyse av peking viser at det brukes mer som en gest i talespråket, enn faktisk beslektet til pronomen. Observasjoner av talespråket viser at det brukes lepper, hender og kroppen til å peke på meningsfulle steder i rommet, og at det har med grammatisk talte pronomen (Hodge et al.,2019, s.48). En tydelig ulikhet mellom døv og hørende som (Ferrara & Hogde, 2018) nevner handler om lyd i sammensatte ytringer i tillegg til kroppslige handlinger. Døve gjør som regel bare dette når det vet at personen kan høre. Tilgjengelighet av lyd eller ikke har viktige konsekvenser for å sammenligne tegn og tales interaksjoner

Figur 2 er et annet eksempel på hvordan en talespråklig tar i bruk beskrivelse, peking og avbildning som en måte å etablere referenter på. Det starter med at ho bruker beskrivelse ved å si på engelsk: (Cuz you know when i was booking a flight from Frankfurt to Barcelona). Etter hvert så nevner ho to flyselskap, samtidig bruker ho peke strategien for å plassere de to alternativene i rommet. Da dette er gjort så peker ho med hendene samla mot venstre på foten mot Lufthansa og til høyre på foten når ho prater om Spanish Airlines. Dette er en sammensetning av både beskrivelse og peking.

I den neste delen sier ho: (And i was like «Lufthansa includes everything»), samtidig så kombinerer ho hånd, hode og ansiktsuttrykk. Den beskrivelse ho gjør ved hjelp av stemmen og synkronisert med at ho løfter hendene og flytter blikket oppover for å avbilde at prisen fra Lufthansa vil inkludere alt (Ferrara & Hogde, 2018, s.11).

A: 'Cuz you know when I was booking a flight to go from
describe: _____
indicate:

A: ... Frankfurt to Barcelona
describe: _____

B: Mmm
describe: _____

A: And I could pick either **Lufthansa** or a **Spanish airline**
describe: _____
indicate:

B: Yeah
describe: _____

A: And I was like '**Lufthansa includes everything**'...
describe: _____
depict: -----
indicate: ...

Figur 2: Eksempel på bruk av beskrivelse, peking og avbildende tegn på talespråk.

Hentet fra: (Ferrara & Hodge,2018, s.10)

4. Etablering av referenter på tegnspråk

Som tidligere nevnt i teksten er det å etablere en referent helt nødvendig for å kunne oppnå en suksessfull kommunikasjon i en samtale (Perniss & Özyürek, 2014, s.36). Referenten blir etablert når en leder oppmerksomheten mot noe. Hvordan dette skjer er avhengig på de semiotiske strategiene tilgjengelig innenfor gitt kontekst (Hogde et al.,2019). Det som kan se på som både ulikt, men kanskje også unikt er på tegnspråk har en tilgjengelighet til å kunne uttrykke en referent på en visuell måte i tegnrommet (Sehyr et al.,2019). «Nye referenter blir karakterisert med leksikalske tegn og munnstilling» (Ferrara et al, 2022, s.29). Som vil da si at når en ny referent blir etablert, skjer dette da enten ved bokstavering sammen med munnstilling av ordet. Eller ved bruk av det leksikalske tegnet sammen med munnstillingen. Det er viktig å poengtere at dette ikke alltid bare gjøres på denne måten, og at det ofte kan inneholde mer enn en strategi ved etablering av referent. Vist i (Hogde et al.,2019) ble referenten “Hjort” etablert via et pekende tegn. Det inkluderer da et peketegn etterfulgt av et leksikalsk tegn. Det finnes mange ulike typer referenter, som vi kan etablere. Det ulike typen vil kunne påvirke hvilken av strategiene vi tar i bruk når vi etablere de. Det viser seg også at ulike tegnspråk etablere referanser på ganske lik måte. Studien til Ferrara et al (2022) sammenligner hvordan 5 ulike tegnspråk bruker referanse i språket. De 5 tegnspråkene de hadde med i studien var Australsk tegnspråk, Irsk tegnspråk, finsk tegnspråk, norsk tegnspråk og svensk tegnspråk. Denne studien er ikke offentlig publisert, og er enda under revisjon. Men en ting som kom frem der et at ved leksikalske tegn og munnstilling sammen konsekvent er det som brukes til å etablere nye referenter. Konstruert handling ble ofte da brukt til å referere til allerede etablerte referenter (Ferrara et al.,2022).

4.1 Retningsbøyende verb

i det fleste typer tegnspråk har de tre ulike typer verbformer: Retningsbøyende verb, avbildende verb og vanlige verb. Retningsbøyende verb blir gjentatt og forklart lengre nede i

teksten, men det handler altså om hvem som gjør hva, til hvem? Avbildende verb fungerer litt på samme måte som retningsbøyende verb, men bruken av plassering i rommet er ulik og det er ikke avhengige av et subjekt eller objekt slik som retningsbøyende verb er.

Retningsbøyende verb er leksikalske, som tidligere nevnt betyr det at vi finner de i ordboka. Avbildende verb er i som også tidligere nevnt er delvis leksikalske. Det som skiller avbildende verb fra andre verb, er at i tillegg til sin betydning så kan de vise aspekter ved deres mening. Altså både et symbolsk leksikalsk verb, men også en skildring (Liddell, 2003). Vanlige verb er faste i formen, det er ingen endring i håndform som kan signalisere referenter.. Det er da modifikasjonen av sted og bevegelse av et verb som blir kalla retningsbøyende verb (Schembri et al.,2018)

Retningsbøyende verb er verb som beveger seg i rommet, mot eller bort fra den fysiske tilstedeværende referenten eller med den fraværende referenten (Fenlon et al., 2018, s.85). Forklart på en annen måte så representere retningsbøyende verb en handling, som inneholder minst to referenter. Verbet i figur 3 “Gir” har både indirekte og direkte objekt. Det er da plasseringen av referenten som blir den indirekte i setningen (Vonen,2006)

Figur 3: Tegnet GIVE på britisk tegnspråk. Hentet fra: (Fenlon,2018, s.85)

Tegnet starter foran brystet og ender opp litt lengre foran tegneren. Både starten og slutten av denne plasseringen er med på å gi dette tegnet en mening. For tegnet: GIVE kan dette ses på som en person som gir noe og en person som mottar noe. Som vist i dette eksempelet kan tegnet GIVE tolkes som: «Jeg gir deg noe». Tegnet blir da rettet mot en referent som er fysisk

til stede i rommet, eller i noen tilfeller kan det også være assosiert med fraværende referent, altså da en referent som ikke er fysisk til stede i rommet. I dette eksempelet kan bevegelsesretningen snus for å da kunne formidle den motsatte betydningen: «Du gir meg noe» (Fenlon et al.,2018). Eksempelet over blir kalt for: Dobbelt retningsbøyende verb, eller «Dobbel agreement verbs». Dette fordi det kan beveges mellom lokalisasjoner. Fra et sted med et subjekt argument og til en lokalisasjon med objekt argument (Schembri et al,2018).

Retningsbøyende verb beveger seg da i rommet, som endrer betydningen på tegnet. Vi så det i figur 3 hvordan verbet kan bety både gi noe til noen, eller at noen gir noe til deg. Et eksempel på et retningsbøyende verb på norsk tegnspråk kan være tegnet for å besøke.

Figur 4: Tegnet for å besøke. Hentet fra (Statped,2016).

Figur 5: Tegnet for å besøke. Hentet fra (Statped,2016).

Her ser vi to ulike versjoner av samme verb, eller også kalt et dobbelt retningsbøyende verb. Første del så flytter tegneren hånda utover mot en da synlig eller ikke synlig referent i konteksten. Som da indikere at tegneren besøker referenten i diskursen. Andre delen så ser vi at tegneren endrer retning med hånda. Da blir altså samme type bevegelse og håndform gjennomført, men den blir da rettet mot en annen retning i rommet, altså tegneren retter det mot seg selv. Det indikerer da at referenten i diskursen besøker tegneren. Begge eksemplene er to like verb, men med ulike betydning. Den første er da som nevnt: “Jeg besøker deg”, mens andre del er “Du besøker meg”. Her ser vi at det er objektet i setningen som blir referert til, som da er vanlig ved typen retningsbøyende verb (Vonen,2020).

Johnston & Schembri (2007) trekker frem at ved bruk av retningsbøyende verb må ikke referenten være til stede, og tegneren selv må ikke være en del av diskursen, som bli vist i eksemplene over. Et eksempel de viser til er at man kan plassere to referenter på hver side i tegnrommet, Maria på venstre side og Knut på høyre side. Når referentene da er plassert, tar man i bruk det retningsbøyende verbet “Pay” på Australsk tegnspråk. Verbet blir da flyttet mellom de to for å representere at for eksempel: “Knut betaler Maria”. Retningsbøyende verb er unikt på tegnspråk, dette trekker Schembri et al. (2018) frem i sin studie. De forklarer da at det ikke finnes slike verb på verken tale eller gest. Det blir da unikt for tegnspråk, fordi det er kun der det forekommer i samme modalitet. Årsaken til dette handler om på tegnspråk kan verb i seg selv styres i rommet til tilstedeværende og fraværende referenter.

4.2 Animacy

Hvilke strategier man tar i bruk når man referer, handler også om hvilke referenter det er i diskursen. Det finnes mange ulike referenter som man kan etablere, og hvilken type man etablere vil kunne påvirke strategien som blir tatt i bruk. Herunder hvilke grupper Animacy tegnet hører til i. Ifølge Fenlon, Schembri og Cormier (2018) kan referentene deles inn i ulike grupper ut fra deres Animacy. Det deler da referentene inn i 3 ulike grupper: Animate-human, animate-animals og inanimate referenter. Animate-human er da menneskelige referenter, der både enkeltindivid og en gruppe mennesker kan høre til i den gruppen. Animate-animals omhandler for eksempel dyr eller planter, da ikke menneskelige referenter. Denne gruppen inkluderer også en gruppe eller organisasjon, som for eksempel et volleyball lag eller en studentforening. Den siste gruppen Inanimate inneholder referenter som ikke er

levende, eksempel på det kan være: et bord, en hylle eller en seng. Som vist finnes det da mange ulike typer referenter, som vi kan etablere. Det ulike typene vil kunne påvirke hvilken av strategiene vi velger å ta i bruk når vi etablere de.

Studien til Hodge et al. (2019) Ser på dette, altså hvordan graden av Animacy påvirker hvordan referenter blir referert til og hvilke strategier som blir brukt. Deres studie viser at tegneren sitt valg av måten å referer på avhenger av om referenten er menneske: *Animate-human*, dyr: *Animate-animals* eller livløst objekt: *Inanimate*. Mennesker og dyr ble ofte avbildet via synlige surrogater, mens ikke livløse objekt ble plassert i tegnrommet ved usynlige surrogater. Dette med synlig og usynlige surrogater blir tatt opp og sett litt nærmere på litt senere i denne litteraturgjennomgangen.

Animacy var også en viktig del av studien til (Fenlon et al,2018). Her kom det frem at menneskelige og andre levende favoriserte i modifikasjon fremfor livløse argumenter.

Figur 6 viser at med et objekt og subjekt, der verbet ikke er modifisert for begge argumentene. Det igjen gir oss forklaringen at Animacy argumenter favorisere modifikasjon, men verb modifikasjon for Animacy er ikke obligatorisk i BSL (Britisk tegnspråk) (Fenlon et al,2018).

Figur 6: Viser objekt og subjekt der verbet ikke er modifisert for begge argumentene, hentet fra: (Fenlon et al,2018)

5. Opprettholding av referenter på tegnspråk

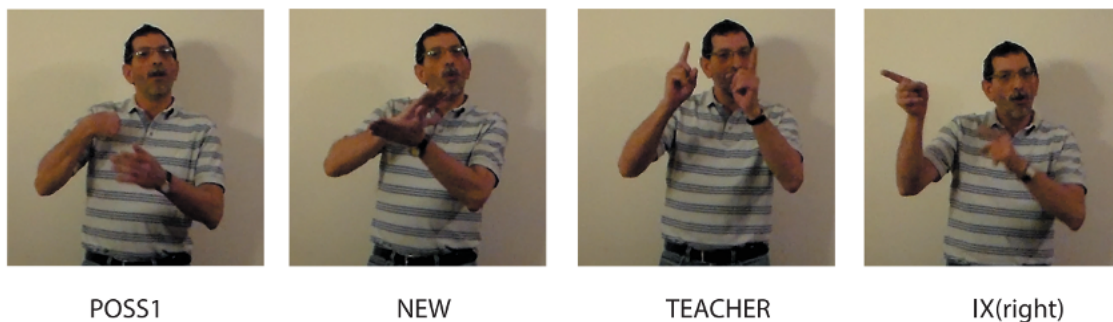
Tidligere i teksten ble det nevnt dette med tegnspråkens unike mulighet til å kunne ikonisk kartlegge mellom tegnform og betydningen av et tegn. I følge Perniss & Özyürek (2014) ble

det referert både når referenten ble etablert, men også når det ble opprettholdt. Ordet opprettholde kan ses på som vedlikehold, man holder noe vedlike. I dette tilfelle holder man vedlike referenter på tegnspråk i diskursen. For å forstå dette bedre så nevner (Barbera & Zwets,2013) begrepet *fil-kort*, det kan ses på som noe som registrerer all informasjon om referenter som er etablert i diskursen. I denne sammenheng vil det da si at hvert fil-kort tilsvarer en referent. Når en ny referent da blir etablert, blir også et *fil-kort* laget. Hvis det da skulle ha behov for senere i diskursen å nevne denne referenten igjen, da ved hjelp av et pek for eksempel. Betyr det da at *fil-kortet* eller referenten er blitt opprettholdt. Et eksempel på dette kan være hvis en «Mann» blir etablert til en plassering ved hjelp av et pek. Så senere i diskursen oppstår det et ønske om å fortsette med mer informasjon om referenten «Mann», så pekes det mot stede den ble etablert på, og blir med det opprettholdt (Barbera & Zwets,2013). For å se nærmere på dette med å opprettholde referenter så ser jeg nærmere på metodene: Peking og konstruert handling.

5.1 Peking

Peking er en måte vi uttrykker mening på, og ved hjelp av peking innleder vi oppmerksomheten mot noe. Et pek kan skje enten ved hånd, blick, kropp eller hodebevegelser (Bø et al.,2018). Eksempel hvis en person ikke er til stede så opprettholdes det en referent i tegnrommet ved hjelp av peking. Dette kalles en anaforisk måte å referere på. En deiktisk måte å referere på handler om å referer til noen som var til stede i den fysiske konteksten. Noen forskere mener disse to er deler av samme referanse fenomen (Barbera & Zwetz, 2013). Peking har tidligere blitt sett på som tegnspråk sitt svar på pronomen, Friedmann (1975) mente at Amerikansk tegnspråk ikke hadde noe leksikalsk pronomen. Dette var han ikke alene om Evans og Levinson (2009) mener også at det fleste av tegnspråkene ikke har noe pronomen. Hovedgrunnen til at Friedmann mente dette handler om den multifunksjonelle til peking. I studien til Cormier et al, (2013). Ser det på akkurat dette. De sammenlignet da pronomielle tegn på tegnspråk med å trekke ved pronomen brukt i talespråk. Deres svar på denne problematikken blir da at pronomiale tegn er en mellomting av pronomen og pekende gest, og at ingen av kategoriene kan derfor bli utelukket.

Massone et al (2000) har sett på hvordan man kan oppnå referanse ved Argentinsk tegnspråk. Fagteksten er på spansk, så informasjonen som jeg har valgt å legge ved om deres arbeid er hentet fra Martínez & Wilcox (2018) Deres studie viste da frem åtte strategier for veien til referanse. Noen av de var å sette tegnet for referenten i et spesielt sted i tegnrommet, deretter har direkte blikk der i tegnrommet som referenter først ble etablert. Etter det bruke et peketegn og blikk mot stedet i tegnrommet. I figur 7 vil det vises et eksempel på dette, og kunne rettet et peketegn mot stedet i tegnrommet, og med det opprettholde referenten.

Figur 7: En konstruksjon av strategien peking. Hentet fra: (Martínez & Wilcox,2018, s.94).

I figur 7 ser vi en konstruksjon som viser hvordan peking opprettholder en referent i praksis. Setningen som vist er: «My new teacher». Først et eiendomsord (My), så et adjektiv (New), så et substantiv (Teacher). Til slutt et peketegn som indikerer en plassering til høyre i tegnrommet (Martínez & Wilcox, 2018). I følge Martínez og Wilcox (2018) skjer peket i en «Proxy-Antecedent». Det handler om at det blir produsert et substantiv, og så etterpå pekt til en plassering som lager en sammenheng mellom substantivet og plasseringen. Som igjen skaper et grunnlag, for å senere bli brukt i diskursen. Når den sammenhengen er skapt er også en referent blitt opprettholdt.

a. COUPLE AMSTERDAM DEAF IX3 b. START CLIMBING IX3
‘A couple of deaf people from Amsterdam’ ‘They started a climbing club’

Figur 8: Eksempel av strategien peking. Hentet fra (Barbera & Zwets,2013, s.15).

Her ser vi et nytt eksempel på hvordan strategien peking tas i bruk for å opprettholde en referent.

Første del av eksempelet (3a) etableres referenten «Couple» med et nominalt tegn, og etterpå pekes det ut i tegnrommet. Det som da skjer i (3b) er at istedenfor å repetere tegnet for «Couple», så pekes det bare tilbake til samme posisjon som tidligere, fordi referenten er allerede etablert (Barbera & Zwets,2013). For å oppsummere, er peke bevegelser en bevisst kommunikativ handling og brukes til å indikere retning, plassering og/eller gjenstander. De kan referere til både ekte og ikke ekte referanser (Cormier et al ,2013). Måten dette skjer på, kan tegneren ta i bruk både hendene, blikk, hode eller kroppen. Neste eksempel som blir sett litt nærmere viser hvordan det blir tatt i bruk en annen kroppsdel til å indikere å peke, ikke bare med hendene som vist i figur 7 og 8.

Figur 9: Eksempel der tegneren tar i bruk en kombinasjon av peking med hånd og overkropp i sammenheng med etablering og opprettholding av referenter. Hentet fra (Statped, 2017, 00:16-00:24)

Figur 9, er hentet fra #Døv serien, fra erher.no. Denne sekvensen jeg har valgt ut her gir et innblikk i hvordan tegneren tar i bruk peking, men også i en kombinasjon av to kroppsdeler. Setningen som tegneren forteller er: “Jeg gikk i to ulike barnehager, 1 for hørende og 1 for døve”. Jeg har valgt å ikke ta med hele setningen i bilder, da den delen der tegner gjør tegn for døv og hørende barnehage. Årsaken er at figuren skal ha et større fokus på hvordan han velger å plassere de to barnehagene i tegnrommet. I bilde to ser vi at han bruker tegnet for: ulike. At det da er snakk om noe som er ulikt, og dette tilfelle to ulike barnehager. Når han plassere de ulike barnehagene bruker han hånda som en pekehånd form, men man kan også se hvordan han bruker overkroppen til følge peket. Dette gjør det mer tydelig, og blir et godt eksempel på hvordan de oftest tas i bruk flere deler av kroppen ved et pek, enn bare selve fingeren som peker.

Selv om det ikke blir vist i denne figuren så tydelig. Så produsere han tegnet for hørende barnehage og tegnet for døv barnehage. Det gjør at det skapes en sammenheng mellom substantivet og plasseringen. Når denne sammenhengen er laget, så er også referentene blitt opprettholdt (Martínez & Wilcox,2018). Peking er som vist i eksemplene en måte som kan brukes til å opprettholde referenter, men også en måte man uttrykker mening på. Ifølge Bø et al (2018), har det kommet frem at dette er noe som skjer ved et pek med hånda, blikket, kroppen eller hodet.

5.2 Konstruert handling

Den første personen som tok i bruk konstruert handling som et begrep er Metzger i 1995. Hun lånte dette begrepet fra arbeidet til Tannen fra 1986, men han brukte begrepet konstruert dialog. Konstruert handling er et begrep som er kjent under mange andre navn også. I Cormier et al (2013) trekkes det frem flere ulike navn om begrepet konstruert handling, blant annet: “role shift (Padden,1986), referential shift (Emmorey,2020, Engberg-Pedersen,1993), or point of view predicate (Lillo-Martin,1995)” (Cormier et al,2013, s.19).

Metzger delte også inn begrepet inn i tre deler: Direkte handling, samtidig direkte og indirekte handling, og sist indirekte handling (Cormier et al.,2015).

Direkte handling handler om at under den konstruerte handlingen blir det i overtall bruk av kropp, fjes og ikke så mye leksikalske tegn. Samtidig direkte og indirekte handling er handlingen som inneholder begrenset med tegn, men foregår samtidig som handlingen til kroppen og ansiktet. Den siste, indirekte handling er når de først beskrives hendelser med begrenset bruk av kropp, men kan også inneholde en liten hoderisting på slutten i enkelte tilfeller. Metzgers sin oppfatning av konstruert handling, som har blitt beskrevet her har blitt en betegnelse av ekte og innbilte handlinger, ytringer og tanker for referenter (Metzger,1995).

Konstruert dialog er et begrep som blir nevnt både i: Cormier et al (2013)., Cormier et al (2015)., og Ferrara et al (2014). Dette er noen vi kan først og fremst se ved talespråk. Det er da en strategi ved å lage indirekte tale, og fortelle om hva noen sa eller gjorde, fra eget perspektiv, ved direkte tale kan ses på som konstruert dialog. Et eksempel på dette hente fra: Ferrara & Johnston (2014).: Julie sa: «Wow, for en flott fest i går kveld».

Det vil da bety at det språklige er konstruert dialog, mens det ikke-språklige handlingene er da konstruerte handlinger (Ferrara & Johnston,2014). Konstruert dialog var et tidlig begrep, som nevnt så brukte Tannen (1986) dette begrepet. Dette var noe som representerte dialogen, altså ordene til en referent, men begrepet ble endret til konstruert handling for å kunne representere de virkelige eller forestilte aspektet til kommunikasjonen, da for eksempel følelser eller tanker til referenten (Cormier et al, 2015).

Konstruert handling er da en handling i diskursen, der det tas i bruk ansikt, hodet eller kroppen for å representere referentens handling, mening, ytring, følelse eller tanke. Det brukes også som en type rolleoverføring. Konstruert handling kan ses på som at man mottar en forståelse gjennom en opplevelse, og ikke en beskrivelse (Bø et al.,2018). I studien til Cormier, Smith & Sehyr (2015), kodet de alle de ulike strategiene som kan bli brukt under en konstruert handling, for å kunne identifiser hva som ble brukt til å representere den samme referenten. Videre vil det bli tatt opp noen av strategiene som de hadde i sin studie. Det første var blikket, her var det tydelig at deltakeren endret blikket, i det den personen skulle ta på seg rollen som en referent. Videre var ansiktet, det ble kodet da deltakeren tydelig avbildet ansiktsuttrykkene til referenten. Videre ble Hodet til deltakeren kodet når den tydelig brukte hodet til å skildre hodeposisjon eller bevegelse til referenten. Det ble også inkludert:

Overkropp, bruk av dominant hånd og ikke- dominant hånd i deres studie. Det er også viktig å påpeke at alle disse kan blir brukt samtidig, og ofte kan det ble brukt flere da på en gang for å representere samme referent. Videre i studien påpeker de også viktigheten av å identifisere rollen som tegneren inntar når det tas i bruk konstruert handling. Dette fordi det å bestemme rollen til tegneren ikke alltid er så lett, og de argumentere for at dette kan være en årsak til at rollebegrepet i konstruert handling ikke er så veldig klart beskrevet i tidligere arbeid. Tidligere arbeid som Metzger (1995) som tidligere er nevnt, la vekt på rollen som tegneren går inn eller overtar, altså da referenten som de er ment å skulle representere. Dette er også noe som Hodge et al (2019) nevner i sin studie, at den konstruerte handlingen viser referenten sine tanker, følelser eller dialog, og ikke hva avsender selv sier eller tenker.

Under konstruert handling finner vi også usynlig og synlige surrogatas. Dette er begrep som Hodge et al (2019) tar opp i sin studie. Synlige surrogatas kan forstås på som det samme som konstruert handling, som betyr at det synlige demonstrerer en referent. Usynlige surrogatas handler om en sammensveising av: Indikerende verb, peking og avbildende tegn. Det kan ses på som noe som gir deltakeren i diskursen en abstrakt opplevelse i tegnrommet, som at det gir en følelse av at referenten er til stede (Hodge et al., 2019)

Figur 10: Eksempel på usynlig surrogatas. Hentet fra (Hodge et al., 2019, s.35).

Her ser vi konstruert handling av gutten som ser på frosken i krukken med indikering tegnet SE. Det vi da si at i dette eksempelet er frosken og krukken de usynlige surrogatas i diskursen. Det igjen vil bety at krukken og frosken foran kroppen blir det symbolske innholdet på bakgrunn av det fysiske egenskapene til objektet (Hodge et al., 2019, s.37).

6. Oppsummering/ konklusjon

Denne litteraturgjennomgangen har hatt fokus på det lingvistiske i tegnspråket, altså da hvordan språket er bygd opp og hvordan det fungerer i praksis. Nærmere bestemt har denne litteraturgjennomgangen sett nærmere på hvordan de etableres og opprettholdes referenter på tegnspråk.

Gjennomgangen av litteraturen presenterer det at på tegnspråk finnes mange det ulike måter å etablere og opprettholde referenter på. Selv om man separat kan fortelle om ulike de strategier, vises det at det er en kombinasjon av alle som bidrar til å skape en mening i diskursen (Clark,2003). Disse tre strategiene som har blitt presentert er da: Beskrive, indikere og avbilde. Under beskrivende ble det nevnt dette med leksikalske tegn, bokstavering og munnstilling. Indikerende tegn kan deles inn i helt leksikalske og delvis leksikalske. Under helt leksikalske finner man: Retningsbøyende verb. Dette blir da sett på som verb som beveger seg i tegnrommet, enten mot referenten i diskursen eller fra referenten. Det handler altså om hvem som gjør hva, til hvem? Et eksempel som ble vist i teksten var da av tegnet: Besøke, et dobbelt retningsbøyende verb. Peking som da under delvis leksikalske ble også tatt opp i teksten. Her fikk man se mange ulike eksempler på hvordan peking tas i bruk ved hjelp av hånda, men også ved hjelp av andre deler av kroppen som å peke med overkroppen. Under å avbilde, ble det sett på konstruert handling. Da altså en handling, der man tar i bruk ansikt, hodet eller kroppen for å kunne representere referentens handling, mening eller ytring i diskursen.

Forskning viser også at det finnes mange ulike referenter som man kan etablere, og hvilke typer man etablerer vil kunne påvirke strategien som blir tatt i bruk, da nærmere bestemt Animacy. Både Studien til Hogde et al (2019) og Fenlon et al (2018), så på hvordan graden av Animacy påvirker hvilke valg som blir tatt i forhold til å hvordan å etablere referenter. Hogde et al. (2019) påpekte da at måten man referere på er avhengig av om referenten er mennesker, dyr eller et livløst objekt. Herunder ble det poengtert at ved mennesker og dyr ble det ofte

avbildet via synlige surrogater, mens livløse objekt ble plassert i tegnrommet via usynlige surrogater. I sammenheng med dette ble det presentert en figur, hentet fra Fenlon et al (2018), som viste at menneskelig og andre levende ble favorisert i verb modifikasjon fremfor livløse argumenter, men at verb modifikasjon for Animacy ikke er obligatorisk i BSL (Britisk tegnspråk).

Konklusjon basert på tidligere forskning, viser at ved etablering av referenter, så tas det i bruk leksikalske tegn og munnstilling. I forhold til det å opprettholde ble det sett nærmere på metodene: Peking og konstruert handling. Et viktig slutt poeng er at det gjøres ikke alltid på den måten det er blitt presentert her, og at det ofte inneholder flere strategier på en gang for å oppnå referanse. Som i følge Perniss & Ózyúrek (2014) er helt nødvendig for å oppnå en suksessfull kommunikasjon mellom mennesker.

7. Referanseliste

Barberà, G. & Zwets. M. (2013). Pointing and reference in sign language and spoken language: Anchoring vs. Identifying. *Sign Language Studies* 13(4): 433-564.

<https://www.jstor.org/stable/26191737>

Brill (2022). Null Anaphora. *Brill*. Hentet 30.mai.2022 fra:

https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopedia-of-ancient-greek-language-and-linguistics/null-anaphora-COM_00000254

British-Sign. (u, å). Fingerspelling Alphabet. Hentet 29.Mai 2022 fra <https://www.british-sign.co.uk/fingerspelling-alphabet-charts/>

Bø, V., Ferrara, L, & Halvorsen, R.P. (2018). Språkøkologi. In Hilde Haualand, Anna-Lena Nilsson, & Eli Raanes (Eds.), *Tolking- Språkarbeid og profesjonsutøvelse* (pp. 61- 75). Oslo, Norway: Gyldendal Akademisk.

Clark, H. H. (2003). Pointing and placing. *Where language, culture and cognition meet*, 243-268. https://web.stanford.edu/~clark/2000s/Clark,%20H.H.%20_Pointing%20and%20placing%202003.pdf

- Cormier, K., Schembri, A. & Woll, B. (2013). Pronouns and pointing in sign languages. *Lingua* 137, 230-247. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2013.09.010>
- Cormier, K., Smith, S. & Sehyr, S.Z. (2015). Rethinking constructed action. *Sign language & linguistics*, Vol.18(2), p.167-204. <https://doi.org/10.1075/sll.18.2.01cor>
- Cormier, K., Smith, S. & Zwets, M. (2013). Framing constructed action in British Sign Language narratives. *Journal of Pragmatics* 55, 119-139. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.06.002>.
- Erlenkamp, S. (2011). Norsk tegnspråk: helt norsk og veldig annerledes. Skisse av en ny beskrivelses-modell for norsk tegnspråk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 29, 26-37. <https://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/182>
- Evans, N. & Levinson, C.S. (2009). The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*, 429 - 448. <https://doi.org/10.1017/S0140525X0999094X>
- Fenlon, J., Schembri, A. & Cormier, K. (2018). Modification of indicating verbs in British Sign Language: A corpus-based study. *Linguistic Society of America*, 84-118. https://muse.jhu.edu/article/688302#info_wrap
- Ferrara, L., Anible, B., Hodge G., Jantunen, T., Leeson, L., Mesch, J. & Nilsson, A.-L. (2022). A cross-linguistic comparison of reference across five signed languages. *Linguistic Typology*, [Under revisjon].
- Ferrara, L. & Hodge, G. (2018). Language as Description, Indication, and Depiction. *Frontiers in Psychology* 9, 716. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00716>
- Ferrara, L. & Johnston, T. (2014). Elaborating Who's What: A Study of Constructed Action and Clause Structure in Auslan (Australian Sign Language). *Australian Journal of Linguistics*, 193-215. <https://doi.org/10.1080/07268602.2014.887405>

Friedmann, A.L. (1975). Space, Time, and Person Reference in American Sign Language. *Linguistic Society of America*, 940-961. <https://doi.org/10.2307/412702>

Halvorsen, P.R. (2022, 31. Mars). Norsk tegnspråk. *Store Norske Leksikon*.
https://snl.no/norsk_tegnspr%C3%A5k

Handspeak. (u.å). Mouth morphemes used in sign language. Hentet 29.mai 2022 fra:
<https://www.handspeak.com/learn/index.php?id=95>

Hodge, G., Ferrara, L. N., & Anible, B. D. (2019). The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. *Journal of Pragmatics* 143, 33–53.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.01.025>

Holten, M.S. (2021, 30. mars). Norsk tegnspråk er anerkjent i en ny språklov. Nordiska teckenspråknätverket. <https://nordiskateckensprak.wordpress.com/2021/03/30/norsk-tegnsprak-er-ankjent-i-en-ny-spraklov/>

Johnston, T. & Schembri, A. (2007). *Australian Sign Language- An introduction to sign language linguistics*. Cambridge University Press.

Liddell, K.S. (2003). *Grammar, gesture and meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press.

Malmquist, K.A. & Mosand, E. N. (1996). *Se mitt språk! : språkbok : en innføring i norsk tegnspråk*. Døves forlag as.

Martínez, R. & Wilcox, S. (2018). Pointing and placing: Nominal grounding in Argentine Sign Language. *Cognitive Linguistics*, 30(1): 85–121. <https://doi.org/10.1515/cog-2018-0010>

Metzger, M. (1995). Constructed dialogue and Constructed Action in American Sign Language. Hentet 29.mai.2022 fra:
https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=z0SyDwq8euUC&oi=fnd&pg=PA255&ots=iLn7SqzNVn&sig=zQrx2-Bd8GpMIEq2gTpOvtxzuf8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Norsk Døvemuseum. (u.å). Tegnspråk. Hentet 29.mai 2022 fra: <https://norsk-dovemuseum.no/tegnsprak>

Perniss, P., & Özyürek, A. (2015). Visible Cohesion: A Comparison of Reference Tracking in Sign, Speech, and Co-Speech Gesture. *Topics in Cognitive Science*, 7(1), 36-60.
<https://doi.org/10.1111/tops.12122>

Schembri, A., Cormier, K. & Fenlon, J. (2018). Indicating verbs as typologically unique constructions: Reconsidering verb ‘agreement’ in sign languages. *Glossa: a journal of general linguistics* 3(1), 89. 1–40. <https://doi.org/10.5334/gjgl.468>

Sehyr, S.Z., Nicodemus, B., Petrich, J. & Emmorey, K. (2018). Referring strategies in American Sign Language and English (with co-speech gesture): The role of modality in referring to non-nameable objects. *Applied Psycholinguistics* 39, 961–987. <https://doi.org/10.1017/S0142716418000061>.

Statped. (2016). Bok. *I Tegnbanken*. Hentet 18.mai 2022 fra:
<https://www.minetegn.no/Tegnbanken-2016/index.php#>

Statped. (2017, 18.mai). #Døv: Martin- «Diskedamen». 00-16-00:24. [Video], Youtube:
<https://www.youtube.com/watch?v=I5EwNLbphYg>

Svendsen, H.F.L. (2022, 3.Mars). Semiotikk. *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/semiotikk>

Svennevig, J. (2020). *Språklig samhandling - Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse* (3.utg). Cappelen Damm As.

Svennevig, J. & Henriksen, H.A. (2022, 6.April). referanse (språk). *Store Norske Leksikon*.
https://snl.no/referanse_-_spr%C3%A5k

Vonen, M. A. (2020). *Norsk Tegnspråk-En grunnbok* (1.utg). Cappelen Damm As.

